

Гальцова О. В.

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
науковий співробітник

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
м. Харків, Україна*

ПОВАГА ДО ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Принципи права є актуальною проблемою сучасної юридичної науки та завжди привертали увагу вчених різних галузей права. Безумовно, принципи притаманні й кримінально-виконавчому праву України. Проте не менш важливою теоретичною проблемою принципів права є питання щодо їх класифікації. Більшість вітчизняних учених кримінально-виконавчого права класифікують принципи на загальноправові, галузеві та міжгалузеві. Усі ці принципи взаємопов'язані між собою.

Проте у своїх працях науковці приділяли увагу дослідженню тільки загальноправових і галузевих принципів кримінально-виконавчого права, не приділяючи достатньої уваги міжгалузевим принципам, які розглядали лише при вивченні окремих галузей та інститутів права. Під міжгалузевими принципами учені, зазвичай, розуміють такі, що діють в кількох галузях права. Однак спеціальних робіт щодо них не проводили, хоча ними неодноразово підкреслювалося, що міжгалузеві принципи для науки становлять значний інтерес (С. С. Алексєєв, В. В. Лазарєв, Л. С. Явич та

ін.). Тому недостатня наукова розробка міжгалузевих принципів, справедливо вважає О. Л. Захаров, стримує розвиток, зокрема, законодавчої техніки та правозастосування.

Не проводилося самостійних досліджень щодо міжгалузевих принципів у кримінально-виконавчому праві. Дехто з науковців кримінально-виконавчого права, навіть вважають, що міжгалузеві принципи поглинаються галузевими, і тому пропонують виокремлювати тільки загальноправові та галузеві принципи, не наводячи при цьому переконливої аргументації (О. Є. Скакун).

Дослідники слушно стверджують, що міжгалузеві принципи конкретизують зміст загальноправових принципів та забезпечують їх внутрішню єдність, спрощують тексти законів, роблять правові приписи більш гнучкими та пристосованими для регулювання й охорони динамічних суспільних відносин, а у випадках прогалин правового регулювання суспільних відносин вони покликані виконати роль компенсуючого механізму (О. Л. Захаров). Саме міжгалузевим принципам відведена значна роль у регулюванні суспільних відносин, тому їх дослідження має велике значення для визначення сутності права, правильного застосування правових норм та подальшого удосконалення законодавства.

Отже, підтримуючи вказане, стверджуємо, що міжгалузеві принципи становлять особливий інтерес для кримінально-виконавчого права, дані принципи взаємозв'язані з загальноправовими, конкретизуючи при цьому зміст останніх.

Слід зазначити, що сьогодні в Україні у науковій літературі з кримінально-виконавчого права є лише загальні погляди на принцип кримінально-виконавчого права – *поважання прав людини в діяльності органів та установ виконання покарань*, що є загальноправовим принципом, який науковці характеризують, виходячи із того, що в його основу покладено Загальну декларацію прав людини, інші міжнародно-правові акти як універсального, так і регіонального рівня, що проголошують права і основні свободи людини, а також міжнародні стандарти поведіння із засудженими.

Ми вважаємо, що до міжгалузевих принципів необхідно віднести й *принцип поваги до прав і свобод людини*, що закріплений у ст. 5 КВК України. Про правильність нашої думки свідчить те, що такий принцип діє в кількох галузях права: адміністративному, міжнародному, трудовому, сімейному, конституційному, кримінальному, кримінально-процесуальному, цивільному, господарському під час виконання-відбування покарань. Проте як відомо, один і той самий міжгалузевий принцип по-різному проявляється у суміжних галузях права. Це пов'язано із предметом, що регулює дана галузь права, та тим завданням, яке вона виконує.

Розглянемо, як проявляється принцип поваги до прав і свобод людини в інших галузях права під час виконання-відбування покарань. Зокрема, у конституційному праві принципу поваги до прав і свобод людини знаходить свій прояв у тому, що: 1) під час виконання-відбування покарань засуджені

до позбавлення волі мають право обирати народних депутатів до Верховної Ради України, брати участь у виборах Президента України та всеукраїнському референдумі; 2) засудженим гарантується забезпечення та реалізація фундаментальних прав людини, що закріплені у міжнародних правових актах та Конституції України, які випливають із факту відповідальності держави перед цією особою внаслідок її ув'язнення та ін.

В адміністративному праві принцип поваги до прав і свобод людини проявляється, насамперед, у регулюванні суспільних відносин, у таких сферах діяльності як: 1) здійснення контролю за установами і органами виконання покарань; 2) проходження служби співробітниками цих органів та ін.

У кримінальному та кримінально-процесуальному праві принцип поваги до прав і свобод людини знаходить свій прояв у регулюванні суспільних відносин, які виникають при призначенні і звільненні від покарання засуджених осіб та регулюванні суспільних відносин у сфері виконання покарання. З дня набрання чинності обвинувального вироку починають реалізуватися норми кримінально-виконавчого права, які покликані забезпечити повагу до прав і свобод людини під час відбування ними покарань, а у випадку їх порушення – гарантувати їм належний механізм захисту.

Принцип поваги до прав і свобод людини у процесі виконання-відбування покарань у цивільному, господарському знаходить свій прояв (при здійсненні засудженими виробничо-господарської діяльності в УВП), у трудовому праві (в частині регулювання праці засуджених) та сімейному праві. Це проявляється у тому, що засудженим гарантується оплата праці; створення безпечних умов праці; зараховується стаж роботи під час відбування покарання до загального стажу; вони не позбавляються правоздатності та дієздатності, хоча в здійсненні деяких прав і свобод засуджені особи обмежуються виключно внаслідок того, що знаходяться в УВП; не забороняються, а навпаки, всебічна підтримка родинних зв'язків, дозволяючи побачення із членами своєї сім'ї тощо.

Принцип поваги до прав і свобод людини діє також у міжнародному праві, оскільки більшість його положень знайшли своє втілення у міжнародно-правових документах у сфері захисту прав людини. Наприклад, у Загальній декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права та ін., в яких вказано, що права і свободи людини повинні поважатися, у тому числі й під час виконання-відбування кримінальних покарань.

Як бачимо, принцип повага до прав і свобод людини, що закріплений у ст. 5 КВК України, конкретизується за допомогою положень адміністративного, господарського, конституційного, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного, сімейного права. Але водночас досліджуваному принципу притаманні й свої ознаки, що обумовлені предметом та сферою суспільних відносин, які регулює кримінально-виконавче право.

Так, кримінально-виконавче право має своїм предметом дослідження та вивчення широкого кола питань, одним з яких є основні закономірності процесу виконання та відбування кримінальних покарань. а так само основні особливості правового регулювання суспільних відносин у цій сфері. Предметом регулювання кримінально-виконавчого права й законодавства є діяльність органів і установ виконання покарань, що впливає з п. 14 ст. 92 Конституції України: виключно законами України визначаються організація і діяльність органів і установ виконання покарань та згідно з ч. 1 ст. 1 КВК України, кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань. Оскільки покарання є заходом державного примусу, тому його виконання належить виключно до функцій держави і здійснюється спеціально уповноваженими органами та установами, які у своїй сукупності утворюють кримінально-виконавчу систему України.

Виходячи із викладеного вище, можна зробити висновок, повага до прав і свобод людини є міжгалузевим. Після свого закріплення у ст. 5 КВК України цей принцип наділений вищою імперативністю, оскільки вказує персоналу установ виконання покарань на дотримання тих ідей (положень), що знайшли закріплення у чинному законодавстві, на яких повинна будуватися їх діяльність, маючи своєю метою гарантування суб'єкту відбування покарань повагу до його прав і свобод.

**ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ПРИЧОРНОМОРСЬКА ФУНДАЦІЯ ПРАВА»**

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«СУЧАСНЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ
ТА ПРАВОТВОРЕННЯ: ПИТАННЯ
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ»**

13–14 грудня 2019 р.

ЧАСТИНА ІІ

**Одеса
2019**

УДК 340(063)

С91

Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 13–14 грудня 2019 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2019. – Ч. II. – 164 с.

У збірнику містяться матеріали, подані на міжнародну науково-практичну конференцію **«Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики»**. Для студентів, аспірантів, викладачів, науковців юридичних вищих навчальних закладів, представників судових та інших правозастосовних органів держави, адвокатів, представників юридичних громадських організацій.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

Погляди авторів, викладені в цьому збірнику, необов'язково відображають позицію організаторів міжнародної науково-практичної конференції **«Сучасне державотворення та правотворення: питання теорії та практики»**.

УДК 340(063)